

Anna Y. Leonova,
Postgraduate Student of Applied Linguistics Department,
Odesa I. I. Mechnikov National University,
24 / 26, Frantsuzky Blvd., Odesa, 65058, Ukraine,
tel. : (067) 98-20-220,
trocyuk.anna@mail.ru

LINGUACULTURAL TYPE „UKRAINIAN” IN THE RUSSIAN MASS-MEDIA DISCOURSE

Purpose. Analysis and description of the linguacultural type „Ukrainian” in the Russian mass-media discourse with the importance of textual representations of facial features, which form stereotypes of Ukrainians in the Russian society. **Methodology.** The allocation of the major components of the linguacultural type „Ukrainian” – conceptual, figurative and evaluative. **Practical value.** The results of the research may be useful for cultural linguistics, cognitive linguistics and political linguistics.

Results. The analysis of the text-level representations of the Ukrainians let us come to the conclusion that the negative evaluation and stereotypes in the Russian mass-media discourse significantly outweigh the positive one.

Key words: linguacultural type, Ukraine, Ukrainian.

Надійшла до редакції 10.11.2014 р.

УДК 811.162.1'367.622.11

M. I. Rubcowa,

wykładowca Katedry Języków Słowiańskich i Metody ich Nauczania
Chersońskiego Uniwersytetu Państwowego,
ul. 40 rokiw Żowtnia, 47, m. Chersoń, 73003, Ukraina,
tel. : (0552) 32-67-58,
okartavtseva@ksu.ks.ua

NIEKTÓRE PROBLEMY FUNKCJONOWANIA FEMINATYWÓW W JĘZYKU POLSKIM Z FORMANTEM -K/A

W artykule omówiono zasady funkcjonowania form feminatywnych z formantem *-k/a* określających nazwy zawodów, tytułów, stanowisk i godności we współczesnym języku polskim. Wymieniono najnowsze tendencje w derywacji form „żeńskich”.

Słowa kluczowe: rzeczownik, formant, normy językowe.

Zagadnienie funkcjonowania form feminatywnych w języku polskim jest bardzo interesujące i skomplikowane z punktu widzenia tradycji, historii oraz norm językowych (fonetycznych, semantycznych i stylistycznych). Problem ten nie jest nowy, raczej to powrót do dyskursu, który wciąż budzi kontrowersje oraz zmusza do myślenia użytkowników języka polskiego (a zwłaszcza te osoby, które pragną nauczyć się tego języka). Wielu badaczy polszczyzny na różnych etapach rozwoju języka zastanawiało się nad zjawiskiem form „żeńskich” określających nazwy zawodów, tytułów, stanowisk i godności (H. Jadacka, Z. Klemensiewicz, W. Kupiszewski, H. Kurkowska, A. Obrębska-Jabłońska, H. Satkiewicz).

W historii języka polskiego obserwuje się wzrost użycia feminatywów. „Przed Pierwszą wojną światową użycie „żeńskich” form nazw zawodów, tytułów, stanowisk i godności było powszechnie obowiązującą normą, lecz od połowy XX w. zaznaczyło się zjawisko zanikania już istniejących form „żeńskich” – zauważa Z. Klemensiewicz [4, s. 103].

W ostatnich czasach coraz powszechniejsze jest tworzenie i stosowanie odpowiedników żeńskich nazw zawodów, tytułów, stanowisk i godności przez dziennikarzy, osoby publiczne i szersze grono użytkowników języka polskiego. Niemniej jednak formy te nie zawsze są poprawne z punktu widzenia fonetyki, morfologii, semantyki. Wprawdzie są one omawiane w gramatykach, podręcznikach do nauki języka polskiego, artykułach fachowych, lecz nie zawsze można tam znaleźć odpowiedzi na wszystkie pytania dotyczące poprawnego użycia form feminatywnych. Dlatego kategoria „płci” polskich rzeczowników wymaga dalszych pogłębionych badań.

Historyk języka polskiego, Z. Klemensiewicz, pisze o „odwiecznej i przemożnej tradycji tworzenia równoległych, różnorodzajowych nazw charakteryzujących” [5, s.112]. „Zgodnie z tradycyjnymi tendencjami semantyczno-słowotwórczymi języka polskiego ma kobieta własną nazwę charakteryzującą, która stanowi równoległy odpowiednik charakteryzującej nazwy męskiej” – podkreśla H. Jadacka [3, s. 105].

W dziejach rozwoju polszczyzny kategoria „płci” ulegała zmianom związanym z akceptacją przez społeczeństwo wizji, o której mówi lingwistka H. Jadacka: „Od połowy XX wieku zaznaczyło się zanikanie już istniejących form żeńskich, co jest prawdziwym dowodem równouprawnienia płci – za pomocą tego samego wyrazu określano mężczyzn, jak i kobiety, podkreślając tym samym, że istotna jest nie płeć, a pełniona funkcja” [2, s. 128]. Obecnie zmienia się podejście społeczeństwa

do użycia form feminatywnych (potwierdzają to liczne przykłady używania tych form w artykułach prasowych, wywiadach osób publicznych) – coraz częściej można je spotkać, chociaż jeszcze kilkadziesiąt lat temu były uznawane za niepoważne i należało ich unikać.

Dla tworzenia faminatywów w języku polskim istnieje niewiele formantów (przyrostki *-k/a*, *-czk/a*, *-ic/a* / *-yc/a*, *-in/i* / *-yn/i*, *-ow/a*, *-ówn/a*), z których najczęściej wykorzystywany jest *-k/a*. Oprócz funkcji feminatywnej, formant *-k/a* jest nacechowany funkcją deminutywną. Ta dominująca funkcja deminutywnego *-k/a* zaciążyła nad innymi funkcjami tego przyrostka, więc wyrazy określające nazwy zawodów, tytułów i stanowisk o większym ładunku powagi nadal posiadają tylko męską formę: „**Minister** nauki Lena Kowalska-Bobińska wyraziła zadowolenie z zakończenia prac w parlamencie nad ustawą o ochronie zwierząt” (Wiadomości.onet.pl, 14.01.2015); „Dziś **premier** Ewa Kopacz spotkała się w Kijowie z premierem i prezydentem Ukrainy” (Wiadomości.onet.pl, 14.01.2015); „Sąd Najwyższy Tajlandii ogłosił, że zajmie się sprawą byłej **premier** Yingluck Shinawatry,„ (Wiadomości.onet.pl, 18.03.2015); „...dodając: „pani **kanclerz** (Angela Merkel) udaje osobę postronną...” (Wiadomości.onet.pl, 15.01.2015); „**Doktor** Wells w kolejnych badaniach chce ustalić czy jest to powiązane pomiędzy lękiem i *deja vu*. Pomogą jej naukowcy z WB, Francji, Kanady” (Wiadomości.onet.pl, 15.01.2015).

Podane przykłady wskazują na to, że w grupie nazw feminatywnych oznaczających tytuły naukowe lub zawodowe nie tworzy się odpowiedników żeńskich. Jeśli się czasem pojawiają w tekstach współczesnych, to wyłącznie w funkcji żartobliwej. W taki sam sposób traktuje się rzeczowniki z elementem *-log* (*filolog*, *psycholog*), które nie mają neutralnych form żeńskich. Można jednak zaobserwować i inną tendencję w rozwoju form „żeńskich” określających nazwy godności o wysokiej randze społecznej. Wyrazy, które przez długi czas posiadały tylko formę męską, coraz aktywniej zaczynają być używane w postaci „żeńskiej”: „Wysokiej rangi **dyplomatk**a USA Victoria Nuland ostro skrytykowała kłamstwa rosyjskich mediów” (Wiadomości.onet.pl, 15.01.2015); „Wczoraj Magdalena Ogórek, **kandydatk**a SLD na prezydenta, zaprezentowała swój program wyborczy” (Wiadomości.onet.pl, 15.01.2015); „...rankingi w kategoriach: **dziennikarki**, **liderki** opinii i **innovatorki** oraz najbardziej wpływowo **polityczki**” (Wiadomości.onet.pl, 15.01.2015); „Transseksualna **poslank**a jeszcze wczoraj wyraziła swoje oburzenie działaniami dziennikarzy” (WysokieObcasy.pl, 02.02.2015); „Życie i przyjaźń na argentyńskich równinach – **fotografk**a

dokumentuje życie dwóch dziewczynek”(WysokieObcasy.pl, 02.02.2015); „**Reżyserka** Anna Odell uchodziła w szkole za odszczepieńca. Po 20 latach nie dostała zaproszenia na zjazd absolwentów”(WysokieObcasy.pl, 02.02.2015); „**Psycholożka** Jacqui Marson: Bycie miłym to przekleństwo”(WysokieObcasy.pl, 21.03.2015); „Nic dziwnego, że tzw. męski sport uprawiany przez kobiety traktowany jest po macoszemu i cały czas pozostaje w cieniu sportu mężczyzn. A przecież to właśnie z naszych **piłkarek**, a nie piłkarzy, możemy być dumni”(WysokieObcasy.pl, 05.09.2014); „Arlene Blum – amerykańska **himalaistka, alpinistka i feministka, liderka** pierwszej kobiecej ekspedycji na Annapurnę, **autorka** książki „Annapurna. Góra kobiet”(WysokieObcasy.pl, 03.09.2014). Niżej są inne wcięcia: „Ewelina Zwijacz-Kozica – jedyna **kobieta-ratownicza**”(WysokieObcasy.pl, 03.09.2014); „Monika Tutak-Goll – zastępczyni **redaktorki** naczelnej „Wysokich Obcasów”(WysokieObcasy.pl, 06.09.2014); „Wygrały **zawodniczki**, fotografowali się trenerzy i działacze”(WysokieObcasy.pl, 06.09.2014); „Jak zauważa **pełnomocniczka** rządu ds. równego traktowania Małgorzata Fuszara, w Polsce nastolatki do 18-go roku życia są pozbawione opieki ginekologicznej i urologicznej”(WysokieObcasy.pl, 0.12.2014); „**Pracowniczki** platformy wiertniczej: Dziwne jest nie to, że tu jesteśmy, tylko to, że nas tu wcześniej nie było”(Wysokie Obcasy.pl, 11.04.2015); „Jak przeprasza **prezeska** – po urodzeniu dziecka zrozumiałam, jaka byłam podła dla matek w pracy”(Wysokie Obcasy.pl, 09.03.2015).

Pomimo ograniczeń stylistycznych formantu *-k/a*, we współczesnej polszczyźnie odnotowuje się szerokie użycie form feminatywnych (tworzonych za pomocą tego przyrostka), co świadczy o akceptowanym przez społeczeństwo aktywnym procesie równouprawnienia płci. „Oprócz stylistycznego, formant *-k/a* posiada ograniczenie semantyczne i często zmienia znaczenie wyrazu. Utworzona forma żeńska pokrywa się strukturalnie z wyrazem o zupełnie innym znaczeniu” [10, s. 274], np. *reżyserka* – kobieta reżyser czy pomieszczenie w studiu radiowym lub telewizyjnym będące miejscem pracy reżysera? *Oficerki* – dwie kobiety posiadające stopień służbowy czy skórzane buty na płaskim obcasie, z wysoką, sztywną cholewą? *Pilotka* – kobieta, która wykonuje zawód pilota czy czapka okrywająca dokładnie głowę i uszy, zapinana pod brodą? Powstaje problem dwuznaczności takich wyrazów, stąd dla uniknięcia nieporozumień używa się form „męskich”. Pomimo ograniczeń semantycznych i stylistycznych dotyczących użycia form feminatywnych oraz konieczności wnikania w szerszy kontekst, formy te wchodzą powoli do aktywnego zasobu leksykalnego mówiących w języku polskim.

Obok bariery stylistycznej i semantycznej, w rozwoju form „żeńskich” brak jest akceptacji społecznej dla form tworzonych za pomocą *-k/a*. Wynika to z faktu, że formy te raczej kojarzą się ze zdrobnieniami, stąd wyglądają niepoważnie i śmiesznie. Ze wszystkich form feminatywnych najszybciej zneutralizowały się nazwy zawodów i stanowisk o niewysokiej randze społecznej (*wizażystka, masażystka, praczka*) oraz zawodów zwykle wykonywanych przez kobiety (*nauczycielka, niańka, praczka*). Z reguły dylemat użycia formy feminatywnej dotyczy wyrazów określających wysokie stanowiska. W sytuacjach oficjalnych nikt nie powie „*pani dyplomatką*” czy „*pani polityczką*”, a przy zwracaniu się do kobiety używa się „*pani kandydat*” i „*pani poseł*”. Jednak formy na *-k/a* coraz częściej pojawiają się na łamach prasy, portalach internetowych, które, jak wiadomo, będąc czwartą władzą, odgrywają istotną rolę w kształtowaniu zmian myślenia społeczeństwa. Aktywne używanie w mediach dotychczas niedopuszczalnych form feminatywnych sprzyja ich rozpowszechnianiu i świadomemu używaniu przez społeczeństwo.

Jak powszechnie wiadomo, język jest odzwierciedleniem kierunku myśli społeczeństwa. Aktywny postęp równouprawnienia płci w różnych dziedzinach życia zawodowego i publicznego znajduje odbicie w języku poprzez akceptację form feminatywnych, podkreślając tym samym tożsamość kobiet. Współczesny język polski sięga po takie formy feminatywne, które jeszcze kilkadziesiąt lat temu nie funkcjonowały w aktywnym użyciu. Wyrazy, które przez długi czas były postrzegane jako śmieszne i niepoważne, teraz są akceptowane przez społeczeństwo jako samodzielne jednostki językowe.

Z. Klemensiewicz uważa, iż „w procesie kształtowania się nazw żeńskich napotykamy trudności semantyczne i formalne, ale od strony języka mogą one być jakoś rozwiązane i pokonane, gdyby napór potrzeby społecznej w tym właśnie szedł kierunku” [5, s. 119]. Otóż akceptacja przez społeczeństwo feminizacji języka pozwala na utrwalenie dotychczas nieistniejących żeńskich form nazw zawodów, tytułów i stanowisk.

Artykuł, którego celem było przyjrzenie się tendencjom użycia form feminatywnych we współczesnym języku polskim, ujawnia niektóre prawidłowości posługiwania się formami „żeńskimi” w sytuacjach komunikacyjnych. Znajomość zasad tworzenia „żeńskich” form nazw zawodów, tytułów i stanowisk może się okazać przydatna w procesie nauczania i uczenia się języka polskiego jako obcego.

Bibliografia

1. Buttler D. Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej / D. Buttler, H. Kurkowska, H. Satkiewicz. – Warszawa : PWN, 1971. – 108 s.
2. Jadacka H. Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia / H. Jadacka. – Warszawa : PWN, 2009. – 257 s.
3. Jadacka H. Kultura języka polskiego / H. Jadacka. – T. 1. – Warszawa : PWN, 2006. – 287 s.
4. Klemensiewicz Z. Historia języka polskiego / Z. Klemensiewicz. – Warszawa : PWN, 2006. – 382 s.
5. Klemensiewicz Z. Tytuły i nazwy zawodowe kobiet w świetle teorii i praktyki / Z. Klemensiewicz // *Język Polski*. – 1957. – R. XXXVII. – S. 101–119.
6. Kurzowa Z. Ilustrowany słownik podstawowy języka polskiego / Z. Kurzowa. – Kraków : Z. Kurzowa i Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych, 2005. – 560 s.
7. Markowski A. Kultura języka polskiego. – T. 2 / A. Markowski. – Warszawa : PWN, 2006. – 287 s.
8. Markowski A. *Język polski* / A. Markowski. – Warszawa : Wilga, 2004. – 496 s.
9. Miodek J. Odpowiednie dać rzeczy słowo: szkice o współczesnej polszczyźnie / J. Miodek. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1993. – 284 s.
10. Miodek J. *Słownik ojczyzny polszczyzny* / J. Miodek. – Wrocław : Wydawnictwo Dolnośląskie, 2002. – 328 s.
11. *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN* / red. naukowy A. Markowski. – Warszawa : PWN, 2002. – 1790 s.
12. Pawłowski E. Baran mówi o Kowal. O tworzeniu i odmianie nazwisk i tytułów żeńskich / E. Pawłowski // *Język Polski*. – 1951. – R. XXXI. – 60 s.

М. І. Рубцова,

викладач кафедри слов'янських мов та методик їх викладання
Херсонського державного університету,
вул. 40 років Жовтня, 47, м. Херсон, 73003, Україна,
тел. : (0552) 32-67-58,
okartavtseva@ksu.ks.ua

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛЬСЬКИХ ФЕМІНАТИВІВ З ФОРМАНТОМ -К/А

У статті розглядаються особливості утворення і вживання іменників жіночого роду на позначення назв професій, посад, звань у сучасній польській мові.

Визначено основні принципи функціонування іменників жіночого роду з формантом -к(а). Наголошено, що ознайомлення з тенденціями у

творенні жіночих назв на позначення професій, посад є необхідним у процесі навчання польській мові як іноземній.

Ключові слова: іменник, жіночий рід, формант, мовні принципи.

М. И. Рубцова

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПОЛЬСКИХ ФЕМИНАТИВОВ С ФОРМАНТОМ -K(A)

В статье рассматриваются особенности образования и употребления существительных женского рода, обозначающие названия профессий, должностей, званий в современном польском языке. Определяются основные принципы функционирования существительных женского рода с формантом *-k(a)*. Подчеркивается, что знакомство с образованием наименований лиц женского пола для обозначения должностей, профессий является необходимым в процессе обучения польскому языку как иностранному.

Ключевые слова: существительное, женский род, формант, языковые принципы.

M. I. Rubtsova,

Lecturer at the Department of Slavic Languages and Methods of Teaching,
Kherson State University,
47, 40 rokiv of Zhovtnya St., Kherson, 73003, Ukraine,
tel. : (0552) 32-67-58,
okartavtseva@ksu.ks.u

SOME ISSUES OF FUNCTIONING AND USAGE OF „FEMALE” FORM IN POLISH WITH A FORMANT -K/A

Summary

Nowadays the usage of „female” forms is more common by the journalists, public figures and wide range of speakers in general. However, these forms are not always correct from the point of view of phonetics, morphology, semantics. Many features on this issue are rendered in grammars, textbooks for learning of Polish as a foreign language, but we can not always find all answers to questions concerning the proper usage of „female” forms. That’s why tendencies in the development of the category of gender in Polish nouns need a detailed study. As it is known, language is a reflection of thought direction of society. In its modern development Polish appeals to such forms, which were difficult and frivolous several decades ago. Now they are accepted by society as independent language definitions. The article, whose purpose was the study of using tendencies of “female” forms

in modern Polish, allows to apply “female” forms correctly in communicative situations.

The principles and tendencies, according to which „female” forms are created, can be required in the process of solving language problems by those, who seek to master Polish.

Key words: noun, formant, „female” form, category of gender.

Надійшла до редакції 4.05.2015 р.

УДК 811.161.2'06(075.8)

В. Р. Світлицька,

здобувач кафедри української мови

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

Французький бульвар, 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна,

тел. : (095) 87-725-15,

kafukrmovaonu@mail.ru

СЛОВОТВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ ОДЕЩИНИ

У статті діалектна лексика українських говорів аналізується з точки зору її словотвірних особливостей: розглядаються способи творення діалектизмів, специфіка використання словотвірних формантів. Наголошено, що особливої ваги дослідження набуває саме для українських говорів Одещини, де співіснують говірки різних наріч – південно-західного та південно-східного.

Ключові слова: способи словотворення, діалектна лексика, мотивуюче слово, дериват, словотвірний формант.

На теренах Одещини співіснують подільські говірки південно-західного наріччя та степові говірки південно-східного наріччя. За поширеністю переважають степові говірки південно-східного наріччя. Й. О. Дзензелівський у своїх працях [6; 7] пояснює, чому дослідження степових говірок становить великий науковий інтерес для мовознавства. Поселення на Лівобережній Україні у нижній течії Дністра і на східному березі належать до числа найдавніших українських поселень, села на схід від цієї побережної лінії є поселеннями пізнішого часу. Всі ці поселення у багатьох випадках знаходились у певному іншомовному оточенні: німецькі колонії, молдавське населення. Професор Дзензелівський